

Om trollsländor som jagar dagfjärilar

Av Bengt-Erik Bengtsson



Förra sommaren deltog jag i Svensk Dagfjärilsövervakning (www.dagfjarilar.se) med några lokaler i Trosa kommun. En av dessa låg på norra Askö (RT90: 6524121/1605736), en slåtteräng NO om Askölaboratoriet. Jag besökte lokalen 7 gånger under perioden 10/5 till 8/9 2011 och inventerade enligt två olika metoder.

De intressantaste fynden har redovisats i förra årets Graphosoma (sid 30-33), t ex observationer av *Aporia crataegi* och ett exemplar av *Parnassius apollo* ohjälpligt infångad av en korsspindel; *Araneus diadematus* och döende i nätet. Det som kom att framstå som verkligt intressant och nytt för mig var några observationer av trollsländepredation på dagfjärilar. I mitt huvud hade jag burit på tanken att fåglar och spindlar var de väsentligaste predatorerna på dagfjärilar, men här fick jag den 14/6 se hur större sjötrollslända, *Orthemum cancellatum*, som flög mycket talrikt på lokalen, verkade ha siktet inställt på att attackera passerande dagfjärilar. *Brenthis ino* var en av de mest frekventa fjärilsarterna och under en 20-minutersperiod fick jag se hur honor av *O. cancellatum* fångade och dödade två exemplar av arten. En attack mot ett exemplar av *Aglais urticae* misslyckades, troligen tack vare ett skyddsbyte. Så fort den attackerades kastade den sig ned i undervegetationen. Förföljaren hovrade ett tag över platsen där fjärilen försvunnit för att sedan jaga vidare efter andra flygande byten. Den förföljda fjärilen sågs efter mer än 5 min krypa upp från gömstället på ett grässtrå och efter ytterligare några minuter flyga vidare i låg, diskret flykt mot skogsbrynet. Det verkade alltså som att den sistnämnda arten hade någon form av medfött försvarsbeteende, medan *B. ino* som har förhållandevis svag flykt jämfört med *A. urticae*, inte uppvisade samma undvikandereaktioner vid det här tillfället. Den framstår efter mina ytterst begränsade observationer därmed som möjligen ett mer lättfångat byte.

Ovanstående fick mig att leta i litteraturen efter liknande observationer. Jag hittade bl a en doktorsavhandling av en estnisk forskare, Anu (Sang) Tiitsaar vid universitetet i Tartu och ytterligare ett par publikationer av henne och hennes kollegor (se litteraturlistan). Estland ligger ju nära och erbjuder bra jämförelser med förhållandena på svenska ostkusten, tänkte jag. Det visade sig stämma. Trollsländor och särskilt *O. cancellatum* beskrevs som en mycket svår predator på mindre till medelstora dagfjärilar. Av 83 observerade attacker på 14 fjärilsarter resulterade 13 i fångster bland 7 av de attackerade arterna. Särskilt illa utsatta var vissa gräsfjärilar, nätfjärilar och även *B. ino*, som jag själv observerat på Askö. Intressant var också slutsatsen att dagfjärilspopulationer på kalkhaltig gräsmark i nära anslutning till havet (Östersjön) i mycket hög utsträckning och särskilt under juni månad kan vara mycket kraftigt reducerad till följd av trollsländepredation. Enligt beräkningar beroende på trollsländepopulationens storlek från 10 till 200 individ per hektar attackerades fjärilarna från 1 gång per 2 tim till 13 ggr i timmen. Det motsvarar en flygande dagfjärils förväntade överlevnadstid till 13 tim resp. till mindre än en timme. Påverkan kan vara så stark att försök att restaurera gamla fjärilslokaler eller återintroducera fjärilsarter kan spolieras helt och hållet (Sang & Teder 2011). *O. cancellatum* är kanske inte så allmänt förekommande i Södermanlands inland, men jag överväldigades av deras totala dominans på Askölokalen, särskilt under juni och juli. På båda sidor om och nära anslutning till lokalen finns grunda östersjövikar med mjukbottnar och kraftig vegetation i form av bl a bladvass och svärdsliiljor och arten är känd för massförekomst på sådana lokaler (Beutler 2005). Kanske har den tilltagande eutrofieringen av Östersjön gynnat artens larvutveckling i strandzonen och förklarar varför den uppträder så talrikt på just denna kustlokal? Visst vore det väl intressant att följa upp detta dramatiska växelspel med en systematisk studie på Askö eller annan lämplig lokal vid Sörmlandskusten?



Svart sjötrollslända *O. cancellatum*, hona. Foto: Richard Vestin.
Ovan i höger hörn en hane av *O. cancellatum*. Foto: Göran Liljeberg

Litteratur

- Beutler, H. (2005) Libellenfunde in einigen CORINE-Biotopgebieten Estlands (Odonata). *Libellula* 24 (1/2) 2005: 47-53
- Sang, A. och Teder, T. 2011. Dragonflies cause spatial and temporal heterogeneity in habitat quality for butterflies. *Insect Conservation and Diversity* 4: 257-264.
- Tiitsaar, A.; Kaasik, A.; Teder, T. The effects of seasonally variable dragonfly predation on butterfly assemblages. *Ecology*, in press